

Akčný plán na odstránenie alarmujúcej situácie na európskom trhu s medom

Návrh Stanoviska Pracovnej skupiny COPA-COGECA pre med a včelárstvo, január 2020

(krátený voľný preklad pre internú potrebu Slovenského zväzu včelárov)

Materiál spracoval: doc. Róbert Chlebo PhD.

Európska únia je z celosvetového pohľadu druhým najväčším producentom medu a zároveň jeho najväčším dovozcom.

Na území EÚ obhospodaruje približne 650 000 včelárov okolo 18 miliónov včelstiev. Okolo 10 miliónov včelstiev je vo vlastníctve včelárov, pre ktorých predstavuje chov včelstiev hlavný zdroj príjmov. Z hospodárskeho, environmentálneho aj kultúrneho hľadiska sú všetky včelstvá životne dôležité pre sociálnu štruktúru a rozvoj dotknutých regiónov.

Včely medonosné sa prostredníctvom opel'ovaciehu servisu podieľajú na rozvoji európskeho poľnohospodárstva a na ochrane druhovej rozmanitosti.

I. Aktuálna situácia

V roku 2018 dosiahla produkcia medu na území EÚ 283 000 ton. EÚ však nie je v tejto komodite sebestačná a na uspokojenie dopytu dováža asi 40 % potreby medu z tretích krajín. Európsky trh s medom má regionálne špecifiká.

Krajiny ako Maďarsko, Bulharsko a Rumunsko prebytok medu vyvážajú prevažne do iných krajín EÚ. Krajiny ako Nemecko a Belgicko svoju mednú produkciu nevyvážajú, ale nakupujú med z tretích krajín, príp. iných členských krajín EÚ, balia ho a umiestňujú do obchodných sietí na vnútornom európskom trhu. Napokon sú tu krajiny ako Španielsko, Portugalsko a Poľsko, ktoré jednak vlastnú produkciu vyvážajú, ale zároveň aj med dovážajú, balia a re-exportujú.

Tento zložitý systém zvädza ku špekuláciám a vedie ku **nestabilite vnútorného trhu s medom**. Za posledných 10 rokov sa stalo pravidlom, že pokiaľ v určitej krajine začnú klesať výkupné veľkoobchodné ceny, zintenzívnia sa presuny medu v rámci vnútorného trhu EÚ. Takáto trhová neistota spôsobuje európskym včelárom veľké škody.

V roku 2019 došlo k poklesu produkcie medu hlavne na juhu a východe EÚ v dôsledku nepriaznivého počasia počas znáškovej sezóny, **tento pokles však nekorešpondoval s následným cenovým vývojom**. Prirodzený trhový mechanizmus reagujúci na ponuku a dopyt pri mede nefunguje. Výkup medu sa neuskutočňuje počas produkčnej sezóny, ale čoraz neskôr, 2 až 3 mesiace po ukončení posledného medobrania. Tak sa včelári dostávajú do čoraz zložitejšej finančnej situácie, čo ich núti napriek nízkej produkcii lacno predávať. V Španielsku sa napríklad od júla 2017 postupne znižovali výkupné ceny kvetových zmiešaných kvetov, pričom v marci 2019 sa prepadli na 2,59 €/kg. V októbri 2019 sa cena ponúkaná za zmiešaný kvetinový med v sudoch v Maďarsku prepadla na 1,60 €/kg, v Rumunsku dokonca na 1,47 €/kg. V Litve sa ceny za med v apríli 2019 pohybovali medzi 1,80 až 2 €/kg. V Dánsku sa v septembri 2019 pohybovali výkupné ceny za med na úrovni 2 €/kg, pokles cien zaznamenali aj v Taliansku.

Ceny dovážaného medu stále klesajú. Od roku 2013 EÚ ročne dováža z Číny okolo 80 000 ton medu s cenami pohybujúcimi sa medzi 1,30 a 1,64 €/kg, ktoré sa v roku 2019 prepadli až na 1,24 €/kg. Od roku 2012 sa na územie EÚ dováža ročne 20 000 až 50 000 ton medu z Ukrajiny v cenových reláciách od 1,69 do 2,16 €/kg. Za posledné 3 roky doviezla EÚ ročne okolo 25 000 ton medu za cenu nižšiu ako 2,35 €/kg. Od roku 2013 sa doviezlo na územie EÚ okolo 22 000 ton medu z Mexika, ktorého ceny sa pohybovali medzi od 2,53 do 3,24 €/kg.

Priemerná **nákladovosť na výrobu 1 kg medu v EÚ je 3,90 €/kg**, značne teda prevyšuje hodnotu dovozového medu. Ak by sme sa bližšie pozreli na rozdiely medzi cenou zmiešaného kvetového medu ponúkaného vo výkupe a priemernou nákladovosťou na jeho výrobu, zistili by sme, že marža je v 12 krajinách negatívna, príp. nulová ako napr. v prípade Slovenska, Maďarska či Španielska.

Keďže **obchodné kanály** sú neprehľadné, po vytočení medu včelárom tento zmení majiteľa v priemere 3 krát, pokiaľ sa ocitne v rukách konečného zákazníka, pričom baliči a výkupcovia sú samozrejme tiež súčasťou rovnice tvoriacej konečnú cenu. Aj keď v mnohých členských štátoch je značná časť medu odpredaná včelármi priamo zákazníkom, veľký počet včelárov je závislý od predaja nebaleného medu v sudoch. Vo väčšine krajín vykupuje med veľmi málo výkupcov, nezriedka len jeden, čo vytvára nerovnováhu pri zjednávaní ceny. Zisk z medu sa tak presúva od včelára na iných účastníkov spracovateľsko-obchodného reťazca.

Súbežný **cenový tlak dovozového medu** spôsobuje, že európski včelári strácajú možnosť investovať do rozvoja svojich prevádzok a opúšťajú tento spôsob živobytia.

Uvedené faktory priviedli životaschopnosť včelárskeho sektora v Európe do slepej uličky. Ak sa situácia v obchode nezlepší, v priamom ohrození sa ocitne viac ako 10 miliónov včelstiev na území EÚ. Negatívne sa to môže prejavíť na nižšej ziskovosti a zamestnanosti vo vidieckych

oblastiach, udržaní mladých na vidieku, na sebestačnosti EÚ v mede, ako aj na optimálnom opelení a ekologickej stabilite krajiny.

II. **Hlavné príčiny**

Hlavnou príčinou je **nekalá hospodárska súťaž**, ktorej čelia európski včelári zo strany zvyšujúceho sa dovozu tovaru deklarovaného ako „med“ za hranične nízke ceny z tretích krajín, prevažne z Číny a Ukrajiny.

Od roku 2013 predstavoval ročný dovoz čínskeho medu do EÚ okolo 80 000 ton. Čína je najväčším dovozcom s približne polovičným podielom na celkovom importe. V roku 2019 poklesla cena čínskeho medu na 1,24 €/kg.

Na domácom čínskom trhu sa ceny baleného domáceho medu pohybujú od 9,02 €/kg do 36,09 €/kg, zatiaľ čo ceny dovezeného čínskeho medu sa pohybujú od 0,90 €/kg do 2,71 €/kg. Tento **cenový rozdiel možno vysvetliť len rozsiahlym prídavkom cukrového sirupu**, ktorého cena sa pohybuje medzi 0,45 €/kg až 0,54 €/kg. Odborníci odhadujú, že z celkového objemu čínskeho „medu“ predstavuje sirup okolo 70 %. Zmesi výrazne zriedené cukrovým sirupom, začínajúce na cenových hladinách 0,99 €/kg, nie je možné odhaliť pomocou aktuálne akreditovaných laboratórnych metód a dokonca ani sofistikovanejšie metódy nedokážu zistiť zmesi s menšími prídavkami cukrových sirupov, začínajúcich na cenových úrovniach od 2,17 €/kg. Odhaduje sa, že skutočne **nefalšovaný pravý včelí med sa nedá ani pri medzinárodnej výmene kúpiť pod 3,16 €/kg**.

Existujú tiež **rozdiely medzi legislatívnou definíciou medu v Číne a v EÚ**. Európska norma považuje med za prírodný produkt, pričom nie je povolený žiadny ľudský zásah do procesu jeho vyzrievania v plástoch. Podľa čínskej normy je povolené umelé odparovanie vody z nektáru, čím sa významne urýchľuje a zlacňuje výrobný proces (plásty nie je potrebné odviečkať). Predpokladá sa, že okolo 90 % čínskeho medu nebolo vyprodukované v súlade s normami EÚ, ale ide o dehydrovaný nektár, teda med prirodzene nevyzretý.

Dovoz medu z Ukrajiny sa zvýšil z 20 000 ton v roku 2013 na 47 000 ton v roku 2017 a stále zotráva na tejto úrovni. V roku 2019 ceny poklesli na 1,69 €/kg, čo vyvolávalo podozrenie (dnes už potvrdené), že na Ukrajine sa tiež používa na falšovanie ťažko zistiteľný cukrový sirup.

Ďalšími dôvodmi sú:

- Európska legislatívna úprava označovania pôvodu medu je nedostatočná. Pri zmesiach medov s pôvodom z viac ako jednej krajiny postačuje uviesť na obale označenie „zmes medov EÚ“, príp. „zmes medov z EÚ a z krajín mimo EÚ“. Na nápravu tohto stavu niekoľko členských štátov

(vrátane Talianska, Cypru, Grécka, Španielska, Malty, Francúzska a Portugalska) prijalo vnútroštátne právne úpravy, ktoré vyžadujú uvádzanie všetkých krajín pôvodu na etiketách zmesových medov (balených na území príslušnej krajiny). Aj viacero baličov a distribútorov medu vo Švédsku a Nemecku začalo uvádzať na etiketách všetky krajiny pôvodu.

- Ziskovosť včelárov klesá na úkor ostatných hráčov na trhu s medom využívajúcich nekalé obchodné praktiky. V posledných rokoch vidíme „zmrazovanie“ národných výkupných cien hlboko pod trhovou cenou na dobu niekoľkých mesiacov. To vedie ku nevýhodnému predaju medu včelármi, aby sa dostali aspoň ku nejakým disponibilným peniazom. Takáto situácia je v posledných dvoch rokoch bežná napr. Rumunsku, Maďarsku, Taliansku a Španielsku.
- Priamy dopad na medné výnosy majú **klimatické zmeny**. Teplotné výkyvy vplyvajú na produkciu nektáru a spôsobujú nepredvídateľné výkyvy v medných výnosoch. Agátový (Maďarsko) a levanduľový (Francúzsko) med s vysokými pridanými hodnotami mávali pomerne stabilné výnosy, v posledných rokoch však dochádza ku poklesom (levanduľový med okolo 2 kg na včelstvo, agát na severe Talianska nemedoval vôbec).
- Vo väčšine krajín **zákazníci kupujú menej medu v teplých obdobiach roka**. Predlžovaním obdobia s vyššími teplotami ako následku klimatických zmien sa skrakuje obdobie predaja a znižuje jeho celková spotreba.
- V niektorých krajinách zaviedli farebné rozlišovanie potravín v závislosti od obsahu hlavných živín (Nutri-Score), pričom med sa na základe vysokého obsahu sacharidov ocitol v „červenej“ kategórii tohto pomyselného výživového semafora. Med sa prestáva propagovať, čo ovplyvňuje jeho spotrebu.

III. Akčný plán

Krátkodobý horizont

- EÚ musí zabezpečiť, **aby každý med prichádzajúci z tretích krajín (hlavne z Číny) spĺňal európsku normu na med**.
- Naliehavou potrebou je zosúladenie **povinnosti označovania zmesového medu krajinami pôvodu na celoeurópskej úrovni**. Na obale by mali byť uvedené všetky krajiny pôvodu a ich pomerné zastúpenie. Toto opatrenie by umožnilo európskym medom byť na trhu rozlíšiteľnými ako potravina spĺňajúca striktné pravidlá produkcie a zjednodušilo by sa fungovanie vnútroeurópskej obchodnej výmeny. Názvy krajín by mali byť zrozumiteľné (napr. Čína namiesto označenia PCR).

- Zabezpečenie európskych normatífov pre ostatné včelie produkty, ako je vosk, propolis, peľ, materská kašička. Umožnilo by to lepšie zhodnotenie týchto produktov v európskom priestore a zabezpečilo garanciu základných kvalitatívnych parametrov a ochranu pred falšovaním nevyhnutnú pre získanie dôvery zákazníkov. Taktiež by to pre včelárov otvorilo cestu ku dodatočným príjmom.
- Za účelom prehľadnenia obchodovania je potrebné zabezpečiť **vystopovateľnosť pôvodu medu** v sudoch. Postačovalo by, ak by tento systém obsahoval informácie o včelárovi (buď národné registračné číslo alebo jeho adresu), označenie dávky (vrátane typu medu) a rok produkcie. Je potrebné zaviesť databázové systémy pre obchod s medom a včelími produktmi, ktoré by prehľadnili trhový tok týchto komodít.
- Zaviesť nový koordinovaný **systém kontrol každej zásielky medu nad 20 ton vstupujúcej na územie EÚ z tretích krajín**. Nevyhnutnosťou sa javí zavedenie nových metód laboratórnych analýz na odhaľovanie falšovania, ako je nukleárna magnetická rezonancia (NMR), vysoko citlivá kvapalná chromatografia a špecifické markery. Cieľom je účinná detekcia falšovania (prídavku cukrových sirupov), ako aj odhaľovanie prirodzene nevzretých (odvodnených) medov. Počas prvého kontrolného plánu spusteného v roku 2016 bolo odobraných len málo vzoriek (<2%), pričom použité metódy neboli účinné pri odhaľovaní nových sirupov špeciálne vyrobených na falšovanie medu.
- Musia byť vyvinuté nové analytické metódy cenovo prístupné pre všetkých účastníkov trhu s medom. Je potrebné ustanoviť **Európske referenčné laboratórium pre med**, ktoré by overovalo pravosť medov a pomáhalo národným laboratóriám pri odhaľovaní podvodov. Na zavedenie týchto opatrení je vhodné vytvoriť **spoločné výskumné pracovisko**.
- Pracovníci potravinového dozoru by mala podniknúť novú misiu do Číny zameranú nielen na kontrolu rezíduí v mede, ale aj na posúdenie produkčnej praxe vo včelárstve.
- Spustiť v členských štátoch **informačný program zameraný na domácich spotrebiteľov**, propagujúci európske produkčné štandardy, lokálne a regionálne medy a bio-produkciu. Keďže situácia na trhu je katastrofálna, **spustenie propagačného programu** na podporu spotreby európskych medov (ktoré je možné zastrešiť už existujúcimi podpornými schémami) je o to naliehavšie. Spotrebiteľom by to umožnilo lepšie oceniť prácu domácich včelárov dbajúcich na vysokú kvalitu, zachovanie prirodzených vlastností a cenných látok v mede. Pozornosť spotrebiteľov by sa mala upriamiť aj na sortiment európskych jednodruhových medov, či na tradičné postupy získavania medov s chránenými označeniami pôvodu (CHOP, príp. CHZO).
- Mal by sa zriadiť **Európsky úradný dohľad nad obchodom s medom**, ktorý by prehľadnil trhový tok s medom v rámci EÚ. Umožnilo by to lepší ekonomický rozvoj včelárskeho sektora s využitím

relevantných a pravdivých informácií (ako je vývoj cien, produkcia, dovoz a vývoz) na základe spolupráce so všetkými stranami zainteresovanými na obchode s medom.

- Za účelom dosiahnutia konkurencieschopnosti európskych včelárov a ich organizácií (vrátane družstiev), by mali členské štáty umožniť profesionálnym včelárom a ich organizáciám prístup ku finančnej podpore z 2. piliera SPP (Spoločnej poľnohospodárskej politiky), a to predovšetkým na zriaďovanie odbytových združení a podporu investícií. Členské štáty by mali tieto opatrenia zahrnúť do budúcich plánov SPP popri súbežne existujúcich Národných programoch rozvoja včelárstva.

Stredný časový horizont

- V súčasnosti sledujú národné plány kontroly medu predovšetkým rezíduá liečiv a nezameriavajú sa na kvalitu a pôvod medu. Je preto potrebné tieto **plány kontrol rozšíriť aj o analýzy umožňujúce odhaliť výskyt falzifikátov na trhu.**
- Je nutné posilniť vyjednávaciu pozíciu včelárov v obchodných vzťahoch prostredníctvom ich **vlastných odbytových organizácií** a zároveň zintenzívniť kontroly na zamedzenie nekalých obchodných praktík ruiniujúcich súčasné včelárstvo. Združenia včelárov, vrátane tých družstevných, hrajú dôležitú úlohu pri zvyšovaní povedomia zákazníkov o vlastnostiach medu, ako aj pri propagácii regionálnej produkcie a bio-medov.
- Informačné a propagačné kampane by sa mali zamerať na zdravotné účinky a výživovú hodnotu medu. Na úrovni EÚ (EFSA) by mal byť rozšírený zoznam tzv. výživových a zdravotných tvrdení o potravinách aj o **zdravíu prospešné účinky medu**, vyplývajúce z prítomnosti mikroživín a enzýmov.
- Zjednodušený **systém farebného označovania výživovej hodnoty** potravín, ktorý radí med do „červenej“ kategórie, **by mal byť prehodnotený**. Pri rozumnej kombinácii medu s inými potravinami sa dá dosiahnuť vybilancovaná zdravíu prospešná výživa.

Dlhodobý horizont

- Za účelom stabilizácie príjmov včelárov v prostredí trhovej neistoty, spôsobenej falšovaním, špekuláciami, kontamináciou a zdravotnými problémami včelstiev, je potrebné v spolupráci s organizáciami včelárov vypracovať **systém riadenia rizík**.
- Podpora projektov umožňujúcich **spoločný postup včelárov na trhu s medom a propagáciu ich produkcie** (systémy priameho predaja, podpora lokálnej produkcie, akcie na školách a v médiách, vývoj nových kvalitných produktov).